

Напрямки перспективного розвитку промисловості України

На підставі аналізу тенденцій розвитку вітчизняної промисловості запропоновано пріоритетні напрямки її розвитку, що сприятимуть збільшенню ВВП та посиленню інтеграційних процесів. Головну увагу на найближчу перспективу запропоновано зосереджувати на створенні інституціональних, інфраструктурних та економічних засад структурно - інноваційних перетворень.

On the basis of analysis of progress of domestic industry trends priority directions of her development, which will assist the increase of GDP and strengthening of integration processes, are offered. Main attention on the nearest prospect it is suggested to concentrate on creation of institutional, infrastructural and economic principles structurally - innovative transformations.

Ключові слова: промислові підприємства, економічні процеси, конкуренція, інвестиції, інновації, розвиток.

Вступ. Промисловість є однією з провідних галузей економіки, яка утворює фундамент у науково-технічній трансформації, економічного зростання та соціального прогресу суспільства. Промислова політика завжди була важливим фактором державного регулювання економіки. Однак якщо розглядати потенціал її основних положень з позиції сьогодення, то слід констатувати, що вони виявилися значною мірою або вичерпаними, або навіть недостатніми.

Динамічність світових економічних процесів - глобалізація, інтеграція, конкуренція, інновація - ставить перед національною економікою в цілому і перед промисловістю зокрема, нові цілі та завдання, що постають на порядок більш складними і масштабними в порівнянні з тими, які вирішувалися у попередні роки.

Звідси визначенні ролі вдосконалення стратегії управління перспективним розвитком промисловості на шляху до конкурентоспроможної,

високотехнологічної та соціально орієнтованої економіки України є актуальним.

Постановка завдання. Вагомий внесок у визначення основних напрямків перспективного розвитку промисловості зробили вітчизняні і зарубіжні вчені: О. Амоша, І. Бланк, Я. Берсуцький, В. Гесць, Б. Данилишин, П. Єгоров, М. Лепа, Ю. Лисенко, Л. Ф. Русинов, Р. Фатхутдінов, И. Ансофф, У. Бреддик, та ін. Однак, незважаючи на велику кількість наукових праць у цій галузі, багато питань залишаються дискусійними й недостатньо розробленими, що не дозволяє ефективно здійснювати управління перспективним розвитком промисловості.

Звідси, мета даної статті полягає в аналізі сучасного стану промисловості України і визначення на цій основі напрямків її перспективного розвитку, що дозволить розробити ефективну систему управління і забезпечить стійке, динамічний і збалансований розвиток промисловості України.

Результати. Для того щоб Україну, увійшла в коло економічно розвинутих країн, необхідно відстежувати хід глобальних процесів, враховуючи їхні основні тенденції, позитивні сторони і суперечності.

Сьогодні у світі внаслідок стрімкого розвитку інновацій і різкого підвищення інформаційного обміну посилюється проникнення розвинених країн в економічні системи менш сильних країн. Звідси формується новий тип світових економічних відносин, які називаються - економіка без кордонів.

Галузева структура світової промисловості стає більш прогресивної в якій перші місця посідають:

- Машинобудування - 40%;
- Хімічна промисловість - більше 15%;
- Харчова - 14%;
- Легка промисловість - 9%;
- Металургія - 7%.

Найбільш швидкозростаючою галуззю залишається електронна й електротехнічна промисловість. Все це викликало нову хвилю в міжнародному поділі праці. А саме, передові країни, прийнявши на себе інноваційно-комерційні функції щодо створення нового продукту, менш розвиненим країнам залишають функції безпосереднього виробництва. Такий стан справ посилює диференціацію в соціально-економічному розвитку окремих країн і регіонів. Диспропорції у розподілі науково-технічного

потенціалу, виробничих потужностей і суспільного багатства між різними регіонами світу досягли безпрецедентного масштабу. Так, майже 4/5 світового валового продукту створюється в розвинених країнах, де проживає лише 1/5 населення Землі. Різниця в номінальних річних доходів громадян розвинутих країн і решти світу досягає 20-и кратного розміру. Платою за швидкий розвиток стала відносна односторонність виробничо-господарських систем, зокрема їх експортна орієнтація при обмеженій товарній структурі та географії експорту.

В даний час, прийняті Урядом України заходи щодо активної протидії кризовим явищам, фінансової стабілізації та здійснення послідовних і виважених кроків у напрямі ринкової адаптації промислових підприємств істотно вплинули на стабілізацію промислового виробництва і поклали початок переходу до стадії економічного зростання і відновлення промислового потенціалу. Проте подолати негативні тенденції і загрози розвитку промисловості, які накопичилися за роки кризи, поки не вдалося.

Цьому свідчить існуюча в цей час неефективна галузева структура промислового виробництва. Так більш ніж 2/3 загального обсягу промислової продукції припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали та енергетичні ресурси, тобто продукцію проміжного споживання, яка, до того ж, має високу енерго-і матеріаломісткість і низьку ефективність у відношенні створення валової доданої вартості. Частка продукції соціальної орієнтації знаходиться на рівні 1/5 загального обсягу промислового виробництва і має спадаючий тренд (рис.1)

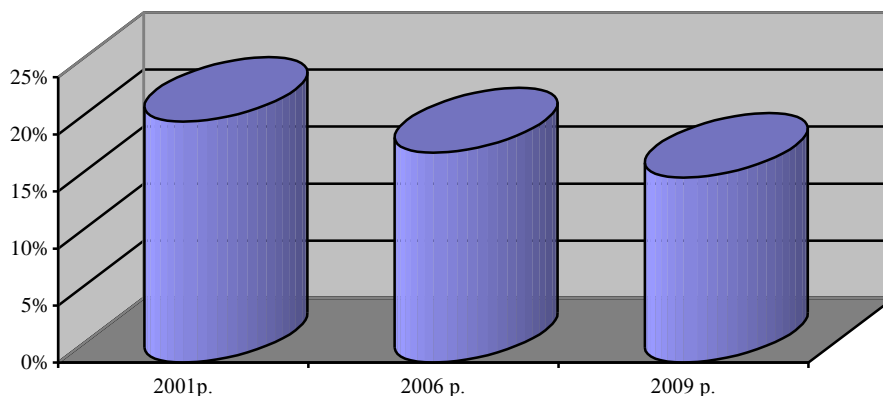

Рис.1 Частка продукції соціальної орієнтації в загальному обсязі промислового виробництва в 2001р., 2006р. і 2009р.

Частка продукції соціальної орієнтації в загальному обсязі промислового виробництва в 2001р. становила - 21,1%, в 2006р. - 18,4%, а вже в 2009р. - 16,2%.

Майже зникає легка промисловість (2001 р. - 1,4%, 2006р. - 0,4%, 2009р. - 27%). Галузь машинобудування, хоча і додала в темпах розвитку, але її частка (14,9% у 2009 р.) в структурі промисловості майже в 2-3 рази нижче рівня, який мають розвинені країни, і тому вона поки не може взяти на себе роль авангардного ланки інноваційно - інвестиційного розвитку економіки.

Недосконала галузева структура промисловості значною мірою підтримується зовнішнім фактором, а саме високим рівнем експортної орієнтації промислового виробництва (34,7%), у якому основну частку (майже 70%) складають мінеральні продукти, недорогочінні метали, продукція хімічної промисловості та пов'язаних з нею галузей . Сировинний ухил виробничої структури, розрахований переважно на потреби експорту, робить промисловість зокрема і економіку в цілому надзвичайно залежними від кон'юнктури зовнішнього ринку, стримує розвиток внутрішнього ринку і звужує національні можливості щодо розвитку економіки. Вітчизняне промислове виробництво забезпечує лише 2/3 товарних ресурсів, що надходять на внутрішній і зовнішній ринок. Інша третина ресурсів має імпортне походження. Особливо велика частка імпорту в забезпеченні потреб економіки продукцією легкої промисловості (71,9%), механічним обладнанням, машинами і механізмами (67,3%), полімерними (69,1%) і целюлозно-паперовими матеріалами (58,5%).

Дуже загострилася проблема технологічного стану промислового виробництва. Технологічна структура промисловості України не відповідає вимогам часу. Домінуючими в промисловому комплексі країни виступають традиційні галузі добувної та обробної промисловості, початок яким було покладено ще на ранніх стадіях індустріалізації. Тому просте відтворення існуючої технологічної бази не може забезпечити Україну довгострокового економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності виробництва.

Як і раніше важливою проблемою залишається створення і використання досягнень науково-технічного прогресу. Протягом останніх років на науку і науково-технічні роботи витрачається 1,2% ВВП, з них з держбюджету - лише 0,4%, що на порядок менше, ніж у розвинених країнах. Для промисловості ці

показники мають ще більш низьке значення - відповідно, 0,56 і 0,08%. Інноваційну діяльність у 2009 р. здійснювало лише кожне десяте підприємство, тоді як у розвинених країнах частка інноваційно активних підприємств сягає 70%.

Маючи досить високі позиції за рівнем розвитку технологічних ідей, науково-дослідної бази, знань і освіти, промисловість України не може забезпечити практичну капіталізацію своїх переваг та перетворення їх у додаткову вартість. Звідси України поки не посіла належного місця в міжнародному русі капіталів, що стає характерною ознакою сучасних міжнародних інтеграційних процесів і матеріальною основою економічного зростання. У підтвердженні цього рівень насиченості прямими іноземними інвестиціями, тобто прямі іноземні інвестиції в розрахунку на 1 жителя, в Україні становить всього 350 дол., Що майже в 5 разів менше, ніж у країнах ЄС.

Однак, незважаючи на всі втрати і відставання від провідних країн світу, промисловий комплекс України зберігає потенціал для подолання системних протиріч і погроз, що накопичилися в процесі ринкової трансформації. Підстави для такого твердження дають позитивні зміни, що відбуваються в розвитку промисловості останнім часом, а саме:

- Зростання промислового виробництва придбав стабільну динаміку, а існуючі виробничі потужності здатні забезпечити подальше швидке нарощування обсягів виробництва по багатьох видах промислової продукції;

- Відбувається якісний структурний злам у тенденціях розвитку промислового виробництва на користь наукоємних і високотехнологічних видів промислової діяльності. Слід зазначити, що за 2005-2009 рр., При загальному зростанні промислового виробництва в 1,64 рази, більш швидкими темпами розвивалася обробна промисловість, зокрема, целюлозно-паперове, поліграфічне виробництво, видавнича діяльність - 2,37 рази, хіміко-фармацевтичне виробництво - 1,78 рази, виробництво гумових та пластмасових виробів - 2,28 рази, виробництво машин та устаткування - 1,93 рази, транспортне машинобудування - 3,59 рази, виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування - 2,01 рази;

- Намітилися позитивні зрушення в технологічній структурі промислового виробництва. Стабільно зменшується в ній частка видів діяльності з низьким і середнім технологічним рівнем. На ринок потрапляє все

більше продукції, виробленої на рівні високих і передових технологій: 2001 р. - 11%, 2005 р. - 17%, 2009р. 19%;

- Технологічні лідери промислового комплексу успішно освоюють закордонні ринки високих технологій. При збільшенні обсягу експорту інноваційної продукції за 2005-2009 рр.. майже в 4 рази, в галузях високих і передових технологій цей показник досяг 7,8 рази;

- Зростає інвестиційна активність. Щорічний обсяг інвестицій в основний капітал промисловості за 2005-2009 рр.. збільшився в 1,9 рази. Хоча основним інвестиційним ресурсом залишаються власні кошти підприємств, активізується участь в інвестиційних проектах державних та місцевих бюджетів, а також кредитів банківської системи - їх внесок у загальний обсяг інвестицій за цей час зріс з 2,9 до 9,2 рази.

Таким чином, сучасний стан, внутрішні умови і прогресивні тенденції, що намітилися у розвитку промисловості, дають підстави позитивно оцінювати потенційні можливості промислового комплексу з подолання загроз і створення матеріальної основи для продуктивних змін, які протягом найближчих десяти років зможуть забезпечити країні істотне прискорення і якісний рівень економічного зростання. Промисловість має всі підстави стати основним носієм технічного прогресу та джерелом зростання національної конкурентоспроможності.

У зв'язку з цим, характерними рисами якісними майбутньої моделі промислового комплексу повинні стати:

- Динамізм, інноваційність, конкурентоспроможність виробництва;
- Високий рівень транснаціональної інтеграції науки, технології та виробництва;
- Промислова, фінансова й торговельна інтеграція капіталів;
- Широке використання інформаційних технологій;
- Потужний розвиток галузевої науки;
- Збереження державного впливу на розвиток критичних технологій і об'єктів національної безпеки;
- Високий рівень екологічної безпеки;
- Раціональне використання енергетичних і матеріальних ресурсів.

Розробка сучасної моделі промислового комплексу не повинна допускати розпорошення і нерациональне використання обмежених фінансових і

матеріальних ресурсів, її реалізація повинна йти за такими пріоритетними напрямками промислового розвитку:

- Оптимізація структури промислового виробництва з посиленням ролі внутрішнього ринку і прискореним розвитком наукоємних і високотехнологічних видів промислової діяльності;

- Інноваційно-технологічна модернізація виробництва зі збільшенням кількості промислових виробництв з новітньої технологічної переробкою та випуском продукції кінцевого споживання;

- Реалізація енергозберігаючої моделі розвитку виробництва з розширенням використання нетрадиційних джерел енергії, диверсифікацією енергопостачання та формуванням ефективної структури енергогенеруючих потужностей.

В даний час даний процес уже почався, але його гальмує невирішеність багатьох питань організаційно - комунікаційного та фінансово - економічного характеру. Отже, головну увагу на найближчу перспективу має бути зосереджена на створенні інституціональних, інфраструктурних та економічних засад структурно - інноваційних перетворень. Безпосередньо структурні зміни пропонується здійснювати відповідно наступної стратегії:

- Орієнтація на конкретні сегменти внутрішнього і зовнішнього ринків, де вітчизняні товаровиробники мають отримати протягом короткого проміжку часу конкурентні переваги, спираючись на внутрішні сприятливі умови національної економіки;

- Більш повне використання національних науково-технічних розробок, новітніх результатів фундаментальних і прикладних досліджень при широкому залученні переваг, які відкривають процеси інтеграції і глобалізації;

- Поглиблення потенціалу промислово-технологічної переробки та створення умов для вдосконалення відтворювальної структури промисловості за технологічними укладами вищого рівня;

- Державне стимулювання випереджаючого розвитку виробництва продукції переробних галузей, в першу чергу наукоємних і високотехнологічних виробництв, сприяння розробці та впровадженню у виробництво нових видів продукції, матеріалів і технологій;

- Орієнтація на збільшення масштабу і розширення складу перспективних технологій, особливо на проміжних і заключних стадіях технологічного циклу, які забезпечують зростання доданої вартості первинних ресурсів;

- Ліквідація втрат ресурсів (сировинних, енергетичних, трудових) через неузгодженість між компонентами технологій, що можливо шляхом модернізації діючих технологій на основі інновацій, пов'язаних з попередніми і наступними технологіями;

- Зміна економічної та інвестиційної політики в напрямі створення більшої інвестиційної привабливості для завершальних стадій технологічного циклу.

Висновки. Реалізація цих концептуальних положень створить умови для забезпечення якісно нового рівня розвитку промисловості України.